

עורכים: פאול ריבלין, יצחק גל ע' עורך: ברנדון פרידמן, מורן לבנוני
 כרך 5, גיליון 12, דצמבר 2015

REUTERS/NIKOLAY DOYCHINOV

קפטגון – להיט בכלכלת הסמים הסורית

מורן לבנוני

צריכת חומרים המשפיעים על התודעה (סמים נרקוטיים למשל) הינה תופעה חברתית וביולוגית זמן מסורתי בקרב תרבויות שונות, הן במזרח התיכון והן מחוצה לו. במרחב של איראן ופקיסטאן, הייתה לצריכת האופיום תפקיד חברתי ורפואי חשוב, וחלק מתרבות הפנאי הלגיטימית בקרב בני כל השכבות החברתיות. (ראה בהקשר זה Rudi Matthee, *The Pursuit of Pleasure: Drugs and Stimulants in Iranian History, 1500-1900* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005).

צריכת יין היוותה את הביולוגיה המועדף על בני האליטה הסאסאנית לפני כיבושי האסלאם. עם הופעת האסלאם כדת המרכזית באזור, והאיסור על שתיית יין, הפכה צריכת האופיום לביולוגיה מרכזית בקרב בני האליטות כמו גם בקרב פשוטי העם. שימוש בכמויות קטנות של אופיום אפשרו לאדם הפשוט להתגבר על קשיי היום-יום בעבודה בשדה, אך גם שימש לבעלי השררה כחוויה מרוממת נפש. הרמות הגבוהות והקרות של אפגניסטאן ואיראן הפכו אזור גידול מרכזי לפרג האופיום, הפקת האופיום והמסחר בו היוו ענף כלכלי לא מבוטל בקרב תושבי הכפרים באזורים אלה.

מן העבר השני של המזרח התיכון, לעיסת גאת (קאת) הינו בילוי חברתי, ומפלט מפני קשיי החיים גם בימינו אלה במזרח אפריקה ובתימן. שיחי גאת גדלים בטראסות הרריות ברחבי תימן וקרן אפריקה, ונצרכים כשהם טריים על ידי לעיסה. השפעתם היא כשל אמפטמין טבעי. (ראה בהקשר זה http://dayan.org/sites/default/files/Iqtisadi_Eng_Wulfsohn_Qat_final_13112013.pdf).

איסוף אופיום באפגניסטן :

<http://www.cbsnews.com/news/afghanistan-taliban-double-opium-income-new-strain-high-yield-poppy-seed/>

שלא כמו הגאת, הוכרז במהלך המאה ה-20 ייצור ומסחר באופיום, כמו סמים נרקוטיים אחרים, לבלתי-חוקי ברוב מדינות העולם (כולל איראן), מהלך שהכריח את המגדלים והמפיצים לעבור ולפעול בהסתר, ובכך האמירו מחירי האופיום (וההרוואין, כתוצר מזוקק משרף האופיום) במאות אחוזים.

המסחר בחומרים נרקוטיים נתון מאז בידי קרטלים חמושים המפיקים רווחי עתק ממסחר זה, נתיבי הסחר הינם סודיים, וכספי הסמים מופנים לפעילויות פליליות או אנרכיסטיות. אזורים בהם נחת זרועו של ממשל תקין אינה מגיעה, בהם שולטות כנופיות חמושות וקיים צורך בעשיית רווחים מהירים בכדי לכלכל סכסוך דמים חמוש, אלו האזורים בהם פורחת כלכלת הסמים הנרקוטיים.

"סהר הזהב" הנמתח בין העמקים המבודדים של פקיסטן לאיראן, ובמרכזו האזורים הנידחים יותר של אפגניסטן, מהווה מרכז עולמי לגידול פרג האופיום ואחראי [להפקה של 92 אחוז \(!\)](#) מכמות ההרוואין העולמית.

על-פי [מסמך משותף](#) לרשות למאבק בסמים ופשע של האו"ם (UNODC) ולממשלת אפגניסטן, עדין מגדלים באפגניסטן מעל ל-224.000 הקטר של פרג ליצור אופיום. על-פי אותו מסמך, אופיום בשווי של 0.85 ביליון דולר הופק באפגניסטן במהלך שנת 2014, אומנם ירידה של 10 אחוז משנת 2013 (לעומת עליה (!) בכמות השטח המעובד לגידול אופיום). רווחי הפקת הסם והברחתו הינם רווחים קלים המממנים במידה רבה את הקבוצות הלוחמות באפגניסטן.

לבנון וסוריה, בנקודת המעבר בין אסיה אפריקה ואירופה, הפכו לצומת דרכים מרכזיות ביצור ומסחר של סמים נרקוטיים. אזור הבקאע הלבנוני, הרחוק מהישג ידה של הממשלת הרעועה ממילא של לבנון, [ובחסות ברונני-סמים סורים ושיעים](#), שימש תקופה ארוכה גם הוא כתחום אקס-טריטוריאלי לגידול של צמחי הקנביס לחשיש, אך לאחרונה גם ליצור תעשייתי והפקת סמים, בעיקר עבור שוק [צרכני הסמים במפרץ הפרסי ובערב הסעודית](#).

עם כניסתה של מלחמת האזרחים בסוריה לשנתה החמישית, ניתן לראות כבר כי כובד המשקל של יצור הסמים עובר לטריטוריות של סוריה המתפוררת, אולם בשינוי דרמטי וחמור במיוחד. כיום הפכו הלוחמים בעצמם לצרכני סמים מכורים, אותם סמים המשמשים דלק למימון הלחימה כמו גם ללוחמים עצמם. במהלך סוף חודש אוקטובר 2015 [נעצרה](#) בשדה התעופה של בירות קבוצה של חמישה אזרחים סעודים, ביניהם הנסיך עבד אל-מחסן בן ואלד בן עבד אל-עזיז, השייך למשפחה המלכותית בסעודיה, בזמן שניסו להעביר שני טון כדורי קפטגון – סם ממריץ ממשפחת האמפטמינים, למטוסו הפרטי, כנראה במטרה להעבירם לאחת ממדינות המפרץ. תפיסה זה הייתה אחת מיני רבות שנתפסו בשדה תעופה בירות בשנים האחרונות. על-כך מדווח קולונל ע'סאן שמס אל-דין האחראי על המלחמה בסמים במשטרת לבנון. חמישים יום לאחר שנכנס לתפקידו, קיבל שמס אל-דין מידע על "משהו גדול" שמתחולל בנמל בירות. חמישה וחצי מליון כדורי קפטגון (בשווי של כ-110 מיליון דולר בשוק היעד) נתפסו בנמל בירות כשהם מוסלקים בתוך מחמם מים תעשייתי שיוצר בסוריה והיה בדרכו לדובאי. היה נדרש מבער אצטילן בכדי לחתוך את המתקן ולהוציא את הסם. ברור היה שהמכשיר נבנה לצורך ההברחה. שישה שבועות לאחר מכן נתפסו שישה מיליון כדורי קפטגון במכולות המיועדות לערב הסעודית. שמס אל-דין מציין כי יותר מ-12 מיליון כדורים נתפסו בשנה האחרונה (2015) בניסיונות הברחה דומים דרך לבנון.

בשנת 2013 לבדה [תפסה משטרת לבנון](#) 12.3 מיליון כדורי קפטגון מוברחים שמקורם, על פי משטרת לבנון, הוא בסוריה. מירב התפיסות והמעצרים נערכו בגבול סוריה לבנון. טורקיה מצידה דיווחה כי תפסה במאי 2013 שבעה מליון כדורים שמקורם בסוריה והיו מיועדים להישלח לסעודיה. משטרת דובאי דיווחה כי בדצמבר 2013 הצליחה לתפוס משלוח של 4.6 מיליון כדורי קפטגון שמקורם בסוריה. בתאריך

15.11.2015 דיווחה **סוכנות "טורקפרס"** מפי גורמים במערכת הביטחון הטורקי כי הצליחה לסכל את ההברחה הגדולה ביותר שנרשמה עד כה שבמסגרתה נעשה ניסיון להבריה 10 מליון ו-960 אלף כדורי קפטגון שיוצרו בסוריה ויועדו למדינות המפרץ.

הקפטגון הינו השם המסחרי של הסם הסינטטי הממריץ פנטילין. הסם יוצר לראשונה בשנות ה-60' כתרופה לטיפול בהיפראקטיביות, התקפי אפילפסיה הקשורים בהירדמות ובדפרסיה. תרופה זו נאסרה בשנות השמונים ברוב המדינות בשל תופעות לוואי הגורמות להתמכרות. תרופה זו גורמת לערנות גבוהה לזמן ארוך, אובדן תיאבון, דברנות וביטחון עצמי רב. סם זה הינו פופולרי מאוד במזרח-התיכון, בסעודיה לבדה נתפסת כמות של כ-55 מליון כדורים בשנה, כמות המוערכת בכ-10 אחוז מסך כל הכמות המוברחת למדינה בשנה אחת.

הסוכנות למלחמה בסמים של האו"ם **מציינת כי** סוריה, שהייתה גם בעבר צומת מרכזי להברחת סמים מאירופה למדינות המפרץ, משמשת כעת, כמרכז חשוב לייצור והברחת סמים. אפילו מרכז ייצור הסמים המסורתי ששכן בבקעת הלבנון איבד מהאטרקטיביות שלו והיצור פחת בו ב-90 אחוז מאז 2011 בעיקר בעקבות המעבר של היצרנים לסוריה.

קפטגון – שמן בגלגלי המהפכה

כאשר מחירו של כדור סם הקפטגון בסוריה הינו כ-5 דולר, הוא מאמיר ל-20 דולר ואף יותר בהגיעו למדינות המפרץ, אין פלא שהוא מהווה מקור הכנסה משמעותי לקבוצות הלוחמות. רק לאחרונה נתפסה מעבדה בעיירה חמץ בסוריה ובה 18 אלף כדורי קפטגון. סחורה בשווי של 90 אלף דולר העשויה להפוך ל-360 אלף דולר עם הגיעה למדינת היעד. מומחים מעריכים כי תפיסה זו אינה אלא טיפה בים בהשוואה לכמות הקפטגון המוברחת מסוריה. ייצור הקפטגון הינו פשוט באופן יחסי, ונעשה מחומרי גלם לגיטימיים לחלוטין. במצב זה הופך ייצור הסם לאפשרי כמעט בכל מקום ובכל תנאי.

בשוק שכזה, אין פלא איפה כי כל הקבוצות הלוחמות נהנות מרווחי ייצור, הובלה והברחה של קפטגון מסוריה למדינות המפרץ. הרווחים, כך על פי גורמי האו"ם למלחמה בסמים, משמשים בעיקרם לרכישת נשק ומימון הקבוצות הלוחמות בסוריה. על פי הערכות שונות, נראה כי כל הצדדים הלוחמים, קבוצות המורדים, החזבאללה הלבנוני, אך גם ג'בהת אל-נצרה ודא"ע הרדיקלי, מעורבים בייצור והברחת החומר. ארגון החזבאללה, הכוח המרכזי השולט בבקעת הלבנון, הואשם לא אחת במעורבות ושימוש ברווחי הברחות הסמים ממרכזי הייצור בבקעא. גם בכירי הממשל הסורי הואשמו בשנות התשעים של המאה הקודמת כי נהנו מרווחי הסמים המיוצרים בגבול סוריה לבנון. נראה כי גורמים אלה, ולא רק הם, ממשיכים במסחר זה ובהצלחה לא מבוטלת, בעקבות הכאוס השורר באזור זה.

נוח זעיתר ולוחמי חזבאללה בזבדאני

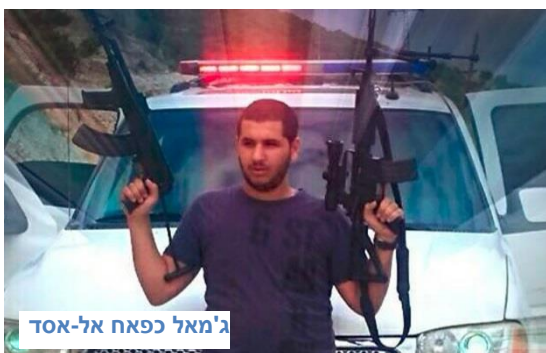
לאחרונה **התפרסמו** תמונותיו של **נוח זעיתר**, אדם המבוקש בלבנון באשמת סחר בסמים, מגדל חשיש הנחשב מגדולי הסוחרים במדינה, כשהוא מצולם עם לוחמי חזבאללה באזורי הקרבות בזבדאני בגבול סוריה-לבנון. התמונות גרמו מבוכה לחזבאללה ונוח עצמו **מיהר להסביר** בקליפ באתר יוטיוב כי מדובר בתמיכה מובנת מאליה של "אזרח מודאג התומך בלוחמים בחזית", ואף הודה כי הוא מגדל חשיש. על-אף הסברים אלו, סביר להניח כי שני הצדדים, הארגון השולט בשטח וסוחר הסמים, מעניקים חשיבות לקשרים ההדדיים ביניהם, והמפגש בין נוח זעיתר ללוחמים איננו מקרי גרידא. **על-פי מת'יו לויט (Matthew Levitt)** לשעבר בכיר במשרד האוצר האמריקאי ומחבר **הספר** "חזבאללה: העקבות הגלובאליים של מפלגת-האל הלבנונית", לארגון יש היסטוריה ארוכה של מסחר בסמים, עבורו משמש הקפטגון, בשל הרווחיות הגבוהה שלו, רק עוד הזדמנות עסקית. גורם בכיר בחזבאללה דחה טענות אלה כיוון שלטענתו עיסוק מסוג זה נחשב חטא דתי, אולם, הוא הוסיף ששיתוף פעולה עם ארגוני מאפיה

שכאלה העוסקים בהברחת סמים נעשה בעבר שלא למטרות רווח אלא עבור נושאים מבצעיים כמו איסוף מודיעין.

יחד עם זאת, נראה כי ההשפעה הפסיכוטית של הסם, מהווה אף היא גורם בלחימה בין הצדדים. משתמש בקפטגון איננו חש עייפות, למעשה הוא אינו יכול לעצום עיניים, מעיד משתמש מכור לסם החי בבירות. הסם גורם לתחושה עילאית של אנרגטיות, אובדן הפחד, המשתמש אינו מרגיש רעב, והופך לאדיש לכאב. קצין בכוח למאבק בסמים בסוריה מספר כי כאשר נתפסו משתמשים בקפטגון על-ידי כוחות הביטחון הם היו אדישים לחלוטין לכאב, לקו ברצון עז לדבר ולא נדרשו לשינה כלל. למעשה, סיפר אותו קצין, נאלצו השלטונות להחזיק את החשודים במעצר למשך 48 שעות עד שתפוג השפעת הסם כיוון ש"כשהיו מכים אותם הם היו פשוט מחייכים. אחרי 48 שעות החקירה נעשית פשוטה יותר" ציין אותו קצין.

תכונות אלה הופכות את הסם לכלי נשק חשוב במאבק בסוריה ועל-פי העדויות השונות, משתמשים בו לוחמים מכל קשת הקבוצות החמושות. ארגון המדינה האסלאמית מספק ללוחמיו קפטגון מאחר שאין כל צו דתי האוסר על כך, וצריכת הסם מאפשר ללוחמיו להתעלם מכאב וללחום ימים שלמים ללא הפסקה וללא רעב. צריכת הסם מוכרת גם בקרב ארגוני המורדים השונים וכנראה שגם בין לוחמי המליציות השיעיות השונות, חיילי משטר אסד ולוחמי חזבאללה.

אך לאחרונה, ב-3.12.15 דווח ברשתות החברתיות כי ג'מאל כפאח אל-אסד (17), קרוב משפחה של בשאר אל-אסד, נורה ונהרג בנסיבות מסתוריות בתחנת דלק באזור קרדחה שבחוף הסורי. לאחר ימים ספורים החלו להתפרסם הידיעות כי ג'מאל נורה בידי בן משפחת שאליש על רקע מאבק בשוק בסמים

באזור זה, שבו היה המנוח מעורב יחד עם קרוב משפחה אחר – הלאל אל-אסד, וכי אביו של ג'מאל, כפאח, הינו אחד מסוחרי הסמים הבכירים באזור זה. שוק הסמים בסוריה ובלבנון גדל בקצב מסחרר. לא יהיה מוגזם לומר, אם כן, כי בנוסף לכוחות הרבים והשונים ששולחים יד בלחימה בסוריה, משפיע ענף הסחר וייצור הסמים באופן לא מבוטל על הלחימה בשטח ועל האינטרסים הכלכליים במאבק זה. שליטה באתרי הייצור, בנתיבי הסחר ובמעברי

הגבול השונים, כמו גם באספקת הסמים ללוחמים בשטח, מהווים מקורות הכנסה המוערכים במיליוני דולרים. אינטרסים כלכליים אלה משמשים את כל הצדדים הלוחמים ומהווים כשלעצמם גלגל מניע להמשך הלחימה בסוריה. יחד עם זאת, גם צריכת הסם בקרב הלוחמים גורמת לא אחת להתמשכות הלחימה ולאכזריותה.

For previous issues of *Iqtisadi*, go to our website, <http://www.dayan.org/iqtisadi-1>

To republish an article in its entirety or as a derivative work, you must attribute it to the author and the Moshe Dayan Center at Tel Aviv University, and include a reference and hyperlink to the original article on the Moshe Dayan Center's website, <http://www.dayan.org/>